

BILJEŠKA O PREPISIVAČU ALHAMIJADO RUKOPISA MURSAL-EF. ZAHIROVIĆU IZ LJENOBUDA

Nedim ZAHIROVIĆ

Institut für die Erforschung der Habsburgermonarchie und des Balkanraumes, Wien
Nedim.Zahirovic@oeaw.ac.at

SAŽETAK: Specijalna biblioteka Behram-beg u Tuzli posjeduje rukopisne kodekse na orijentalnim jezicima (arapski, turski, perzijski) kao i rukopise na bosanskom jeziku koji su napisani arapskim pismom. Jedan od rukopisa napisanih arapskim pismom na bosanskom jeziku je kodeks označen signaturom R 76. Prepisivač dijelova ovoga kodeksa je Mursal Zahirović. U radu se navode biografski podaci o ovome prepisivaču.

Ključne riječi: Mursal Zahirović, Ljenobud, Biblioteka Behram-beg, alhamijado književnost, rukopisi

Uvod

U 70. broju časopisa *Prilozi za orijentalnu filologiju* objavljen je rad Dželile Babović i Madžide Mašić o digitaliziranim rukopisima koji se nalaze u Specijalnoj biblioteci Behram-beg u Tuzli. Autorice su imale namjeru da u radu ukažu na rastući značaj digitaliziranja i čuvanja vrijednih rukopisa koji se nalaze u bibliotekama i drugim ustanovama u Bosni i Hercegovini. Istovremeno su priopćile i važne podatke o rukopisima koji se čuvaju u ovoj biblioteci u Tuzli. Prema navodima autorica, Specijalna biblioteka Behram-beg posjeduje 131 rukopisni kodeks na arapskom, turskom, perzijskom i bosanskom jeziku. Kada je objavljen rad ovih dvaju autorica, od ukupno 131 bilo je digitalizirano 78 rukopisa. Od 78 digitaliziranih rukopisa najveći broj je na arapskom, zatim slijede

rukopisi na turskom i tek nekoliko je napisano na perzijskom jeziku. Nije dan rukopis nije autograf, dakle radi se o prijepisima. Kao mjesta gdje su rukopisi bili prepisivani navedeni su Tuzla, Gračanica, Gradačac, Jajce i selo Palanka, Tuzla (Babović, Mašić, 2021:185-207)¹.

Autorice su posebno poglavlje posvetile alhamijado kodeksu koji je označen signaturom R 76. Dakle, riječ je o rukopisu napisanom arapskim pismom na bosanskom jeziku.² U kodeksu se nalaze priče i poeme vjerskog sadržaja. Rukopis se sastoji od sljedećih dijelova: *Hikaja o Jusufu*, *Opis džehennema*, *Kad šta nama bude*, *Smrt Muhammed pejgamberra*, *Abdija*, *Hikaja o Ibrahimu*, *Kad ja pođoh u džamiju* i *Ibrahimu brate moj*. Autorice smatraju da se radi o izuzetno važnom i zanimljivom kodeksu koji se nalazi “u vrlo lošem

stanju, oštećen, bez poveza, a teško je na dosta mjesta izblijeđio, težak za čitanje ili pak potpuno nečitak”, zatim nastavlja da “s obzirom na takvo stanje rukopisa, vrlo je rizično da se fizički koristi jer svako njegovo korištenje predstavlja opasnost od daljih oštećenja” i na kraju navode da “upravo na primjerima poput ove alhamijado zbirke ponajbolje se mogu ilustrirati prednosti i značaj digitalizacije koja omogućava nesmetano korištenje i istraživanje bez rada na originalnom dokumentu” (Babović, Mašić: 2021:203). Autorice navode da je dio ovog rukopisa pod naslovom

¹ O nastanku zbirke rukopisa u Specijalnoj biblioteci Behram-beg u Tuzli vidi: Suljić, 2011:48-56.

² O bosanskoj alhamijado književnosti postoji bogata literatura. Ovdje upućujem na prikaz ove književnosti koji je napisao Abdurahman Nametak, 1998:861-885.

Opis džehennema, zatim poeme *Kad ja pođoh u džamiju* i *Ibrahime brate moj* prepisao Mursel Zahirović. Na kraju poeme *Kad ja pođoh u džamiju* stoji da ju je prepisao ovaj prepisivač u Svirac-medresi u Gradačcu. U poemi *Ibrahime brate moj*, koja je prvi puta zapisana oko 1850. godine, Zahirović je mijenjao pojedine riječi u odnosu na izvornik. Iz navoda autorica može se zaključiti da je poema *Smrt Muhammed peygambera* zapravo ilahija Mursela Zahirovića. Prema ovim navodima, Mursel Zahirović bio je ne samo prepisivač nego i autor poema o kojem se, osim činjenice da je bio vezan za Svirac-medresu u Gradačcu, zapravo ništa ne zna. Budući da se radi o mome bliskom rođaku, ovdje ću podastrijeti njegove biografske podatke tako da i znanstvena javnost sazna nešto o njemu.

Životopis Mursal-ef. Zahirovića iz Ljenobuda

Mursal (Mursel) Zahirović rođen je u Donjem Ljenobudu 1925. godine od oca Jusufa (1903-1954)

i majke Fate (1903-1983).³ Pretpostavljam da je prva znanja o islamu stekao u porodičnom domu i u mektebu u Donjem Ljenobudu,⁴ a neposredno prije izbijanja Drugog svjetskog rata, dakle prije 1941. godine, upisao je Svirac-medresu u Gradačcu.⁵ Tada su ovu medresu pohađala još druga dva dječaka iz naše uže porodice. Jedan od ove dvojice dječaka bio je moj djed Nuraga Zahirović (1924-1945?)⁶, a drugi dječak bio je Mušan (sin Džemila) Zahirović (1923-1984).⁷ Iz šire porodice Zahirovića iz Ljenobuda Svirac-medresu je u ovo vrijeme pohađao i Osman (sin Osme) Zahirović (1927-1996). Moj djed Nuraga i Mursal-ef. bili su povezani kako s očeve tako i s majčine strane. Mursalova majka Fata i Nuragina majka Šaha (1970-1975) bile su sestre,⁸ a Mursalov otac Jusuf i Nuragin otac Hasan (1888-1977) bili su braća. Nuraga i Mušan su 1943. godine regrutirani u oružane postrojbe Wehrmachta odnosno u 392. hrvatsku legionarsku diviziju (Plava divizija), a Mursal, koji je bio nešto mlađi od

njih dvojice, nastavio je školovanje u Svirac-medresi. Mursal je prešao iz Svirac-medrese u Behram-begovu medresu 1944. godine, budući da je te godine Svirac medresa prestala raditi.⁹ Poslije završetka školovanja najprije je radio kao knjigovođa radne zadruge u Donjem Ljenobudu i radne zadruge u Moranjcima.¹⁰ Prvu imamsku službu dobio je u Kijevu kod Sanskog Mosta. Dok je u ovoj mjestu vršio imamsku dužnost, uspio je obaviti hadž. Iz Kijeva je prešao u Ograđenovac kod Brčkog, zatim u Rašljevu (općina Gračanica), a od 1976. godine radio je kao imam u svom rodnom selu Ljenobudu.¹¹ Nastradao je u saobraćajnoj nesreći, odnosno preselio je na ahiret 1980. godine. Ukopan je u haremu džamije u Ljenobudu. U istom haremu ukopani su i Mursal-ef. supruga Vezirka Zahirović (1925-2023) i njihov sin Nuraga (1949-2015).¹²

Sudeći prema ovim njegovim rukopisima, u Svirac-medresi je postojala živa prepisivačka djelatnost. Dakle, Mursal Zahirović je, dok je bio đak u Svirac-medresi, prepisao

³ Na nišanu iznad mezara Mursal-ef. u haremu džamije u Ljenobudu (općina Srebrenik) upisano je njegovo ime u obliku Mursal. Taj oblik je najvjerojatnije bio ubilježen u njegovim zvaničnim dokumentima. I sam Mursal-ef. je u završnoj bilješci poeme *Smrt Muhammed peygambera* u svome imenu umjesto suglasnika "sin" stavio suglasnik "sad", dakle želio je istaknuti da njegovo zvanično ime glasi Mursal. Međutim, sjećam se da su mještani u Ljenobudu upotrebljavali oba oblika.

⁴ U Donjem Ljenobudu postojala je prije ove današnje džamije, koja je sagrađena na parceli Slatina odnosno Mekota i otvorena 1971. godine, stara džamija koja se nalazila na parceli kod izvora Lipa. Nije mi poznato kada je stara džamija sagrađena. Prema istraživanjima Seada Seljubca, u Donjem Ljenobudu je već 1919. godine Alija-ef. Suljić (1897-1973), koji je rođen u Gornjem Ljenobudu, vršio dužnost imama i vjeroučitelja (sibjan-muallim). Kada je Alija-ef. 1928. godine postavljen na mjesto imama u Lisovićima, na njegovo mjesto u Donjem Ljenobudu došao je Sulejman-ef. Zahirović (1899-1968), koji je od 1922.

godine radio kao vjeroučitelj u Donjem Ljenobudu (Seljubac, 2023:93-96;99-103). Sulejman-ef. je također iz porodice Zahirovića iz Donjeg Ljenobuda. Mezar Sulejman-ef. nalazi se u haremu nove džamije u Ljenobudu. Ljenobud je bio vlaško selo i ubilježen je u prvom popisu Vlaha Zvorničkog sandžaka iz 1528. godine. Najkasnije sredinom 18. stoljeća podijeljen je na Donji i Gornji Ljenobud. Danas se imenom Ljenobud označava nekadašnji Donji Ljenobud, a za Gornji Ljenobud ustalio se naziv Kuge (Zahirović, 2017:181).

⁵ Svirac-medresa je osnovana u prvoj polovici 19. stoljeća, ali još uvijek nije nedvosmisleno utvrđeno ko je bio njezin osnivač (Kujraković, 2011:83) (Duranović, 2016:219-221).

⁶ Podatak da je moj djed Nuraga rođen 1924. godine dobio sam od svog oca Bege (r. 1944).

⁷ Podatke o Mušanu Zahiroviću dobio sam od njegovog sina Muhameda (r. 1961).

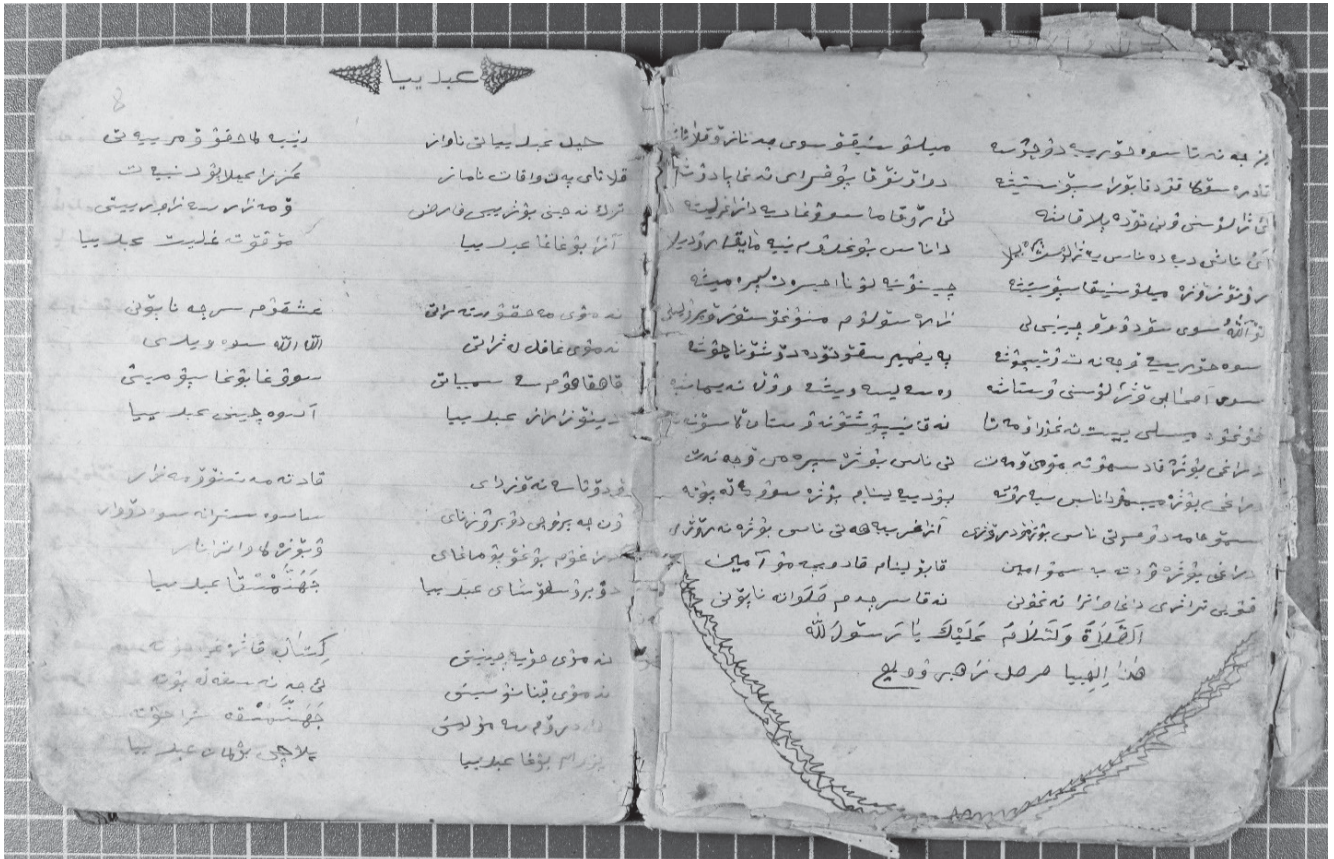
⁸ Njihovo djevojačko prezime glasilo je Bijelić. Obje su rođene u selu Dželikani (Dželikani) koje danas pripada općini Srebrenik.

⁹ O muderisima koji su u Svirac-medresi djelovali do 1944. godine rad je napisao Nusret Kujraković, sadašnji glavni imam Medžlisa IZ Gradačac. Rad je pod naslovom "Gradačačke muftije i muderrisi medresa u Gradačcu" objavljen u časopisu *Glasnik Rijaseta IZ*, vol. LXXIV. Taj rad mi nije bio dostupan, ali budući da Elvir Duranović u svome radu "Prilozi historiji medresa u Gradačcu", str. 220, donosi ovaj navod pozivajući se upravo na Kujrakovićev rad, mogu osnovano pretpostaviti da je Svirac-medresa prestala raditi 1944. godine. Neka ovdje bude spomenuto da je poslije Mursal-ef. smrti Nusret-ef. Kujraković jedno vrijeme bio imam džamije u Ljenobudu.

¹⁰ Selo Moranjci (Donji i Gornji Moranjci) nalazi se također na području općine Srebrenik.

¹¹ Podatke o mjestima službovanja Mursal-ef. dobio sam od svoga oca Bege, zatim od sestre Mursal-ef. Fatime Karić (r. 1940) i njezinog supruga Abdulaha Karića (1941-2024) iz Ljenobuda.

¹² Supruga Mursal-ef. Vezirka rođena je u Seoni (općina Srebrenik). Njezino djevojačko prezime glasilo je Bekrić.

dijelove ovoga kodeksa ili možda cijeli kodeks i, najvjerojatnije, ponio ga sa sobom prilikom prelaska

iz Gradačca u Tuzlu. Proučavanje jezičnih i ortografskih osobenosti ovog kodeksa kao i pitanje porijekla

pojedinih njegovih dijelova ostavljam stručnjacima i stručnjakinjama koji se ovom oblašću bave.¹³

¹³ Ljubaznošću direktora Specijalne biblioteke Behram-beg Admira Muratovića dobio sam nekoliko

faksimila iz ovog kodeksa na čemu mu ovdje zahvaljujem. Faksimil, koji je priložen ovome radu, završetak je

poeme *Smrt Muhammed peygambera*. Nišan na mezaru Mursal-ef. snimio sam 23. novembra 2023. godine.

Literatura

Babović, Dželila; Mašić, Madžida (2021). "Kulturna baština Bosne i Hercegovine: Digitalizirani rukopisi Specijalne biblioteke Behram-beg u Tuzli", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 70, 185-207.

Duranović, Elvir (2016). "Prilozi historiji medresa u Gradačcu", u: *Kulturno-historijsko naslijeđe Gradačca*. Gradačac: Medžlis Islamske zajednice Gradačac i Općina Gradačac, 219-229.

Kujraković, Nusret (2011). "Vakuf begovske porodice Gradašćević", *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, 32, 61-124.

Nametak, Abdurahman (1998). "O alhamijado književnosti", u: *Bošnjačka književnost u književnoj kritici*. Knjiga 1: Starija književnost. Sarajevo: Alef, 861-885.

Seljubac, Sead (2023). *Vjerski službenici Vakufskog povjerenstva u Tuzli sredinom XX stoljeća*. Tuzla: Muftijstvo

tuzlansko; Institut za društvena i religijska istraživanja.

Suljić, Mirsada (2011). "Islamska biblioteka "Behram-beg" u Tuzli", *Bosniaca*, 16, 48-56.

Zahirović, Nedim (2017). "Osmanski popisi stanovništva kao izvori za genealoška istraživanja na primjeru popisa sela Donji i Gornji Ljenobud iz 1850/51. godine", *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, 38, 179-194.

الموجز

تُبذة عن الشيخ مرسل زاهروفيتش من لينوبود، ناسخ مخطوطات الحميادو
تضم مكتبة بهرام بك الخاصة

نديم زاهروفيتش

في توزلا مخطوطات مكتوبة باللغات الشرقية (العربية والتركية والفارسية) بالإضافة إلى مخطوطات بوسنية مكتوبة بالخط العربي. إحدى المخطوطات البوسنية المكتوبة بالخط العربي تحمل التوقيع R 76، ناسخ أجزاءها هو مرسل زاهروفيتش. يقدم هذا المقال معلومات عن السيرة الذاتية لهذا الناسخ.

الكلمات الرئيسية: مرسل زاهروفيتش، لينوبود، مكتبة بهرام بك، الحميادو، المخطوطات

Summary

THE NOTE ON A SCRIBE OF ALJAMIADO/
ALHAMIADO MANUSCRIPTS MURSAL-EF.
ZAHIROVIĆ FROM LJENOBUD

Nedim Zahirović

The specialized library in Behram-bey madrasa in Tuzla has many codex manuscripts in oriental languages (Arabic, Turkish, and Farsi) as well manuscripts written in Bosnian language but using Arabic script. One of the manuscripts written in the Bosnian language in Arabic script is the codex with the shelfmark R 76. Transcriber of the parts of this codex is Mursal Zahirović. This article presents the biography data of this scribe.

Keywords: Mursal Zahirović, Ljenobud, Behram-beg Library, aljamiado literature, manuscripts